

Allsherjar- og menntamálanefnd Alþingis
Nefndasvið Alþingis
Austurstræti 8 – 10
101 REYKJAVÍK.

Reykjavík 25. október 2019

Efni bréfs: Umsögn vegna máls 183 – þingskj. 184.
Frumvarp til laga um heimild til að greiða bætur vegna
dóms Hæstaréttar í máli nr. 521/2017.

Vísað er til áðurgreinds dóms Hæstaréttar Íslands í upptöku á svokölluðum Guðmundar- og Geirfinnsmálum. Jafnframt er vísað til dóms Hæstaréttar frá 22. febrúar 1980 sem m.a. fjallaði um manndráp samkv. ákvæðum 211. gr. alm. hgl. nr. 19/1940 sbr. ákvæði 215. gr. sbr. 218. gr. sömu laga, svo og þau efnisatriði þess dóms um þjófnað, fjársvik, nauðgun, brennu, skjalafals, smygl, fíkniefni og rangar sakargiftir á fjölda nafngreinda einstaklinga.

I.

Allsherjar- og menntamálanefnd Alþingis hefur nú til meðferðar hvort greiða eigi dómfelldu í Guðmundar- og Geirfinnsmálum bætur fyrir að hafa setið í fangelsi. Af þessu tilefni höfum við undirritaðir sem eigum það sameiginlegt að hafa setið í gæsluvarðhaldi saklausir, hver um sig í 105 daga, á tímabilinu frá 26. janúar – 9. maí 1976 vegna rangra sakargifta hluta dómfelldu í fyrrgreindu máli, ákveðið að senda umsögn til nefndarinnar.

Samkvæmt frásögnum í fréttum og fjölmiðlum nú nýverið, hefur frumvarp það sem hér er til meðferðar þann tilgang að greiða dómfellda Kristjáni Viðari Viðarssyni f. 21. apríl 1955 og ættingum Sævar Marinó Ciesielski f. 6. júlí 1955 bætur vegna fangelsunar þeirra vegna áðurgreinds máls, svo sem fram kemur í athugasemdum með frumvarpinu. Þá hefur það einnig komið fram opinberlega að einn dómfelldu til viðbótar, Erla Bolladóttir f. 19. júlí 1955, hafi óskað eftir að henni verði jafnframt greiddar bætur þótt að dómur Hæstaréttar frá 22. febrúar 1980 hvað hana varðar, standi óhaggaður. Virðist krafa hennar byggð á hugleiðingum um að hún hafi verið dæmd saklaus með dómi sakadóms Reykjavíkur frá 19. desember 1977 og sömuleiðis síðar með dómi Hæstaréttar hinn 22. febrúar 1980. Í tilvitnuðum dómum var Erla m.a. dæmd fyrir rangar sakargiftir. Við undirritaðir og Sigurbjörn heitinn Eiríksson voru þeir sem hún bar röngum sökum og því er mál þetta í formi þess frumvarps sem birtist á þingskj. nr. 184, okkur viðkomandi og er ástæða þess að við sendum hér meðfylgjandi umsögn við því frumvarpi.

II.

Málavextir í svonefndum Geirfinnshluta málsins eru þeir að hinn 19. nóvember 1974 hvarf maður að nafni Geirfinnur Einarsson í Keflavík og hefur ekki fundist. Hvarf hans bar að með þeim hætti, að talið var að það hefði verið af mannavöldum. Frumrannsókn þess máls bar ekki árangur og leiddi ekki til þess að neinn væri handtekinn fyrir aðild að hvarfi hans þótt rannsóknin væri ítarleg.

Næst gerist það í málinu að í desember 1975 er áðurnefnd Erla Bolladóttir og þeir Sævar Marínó Ciesielski og Kristján Viðar Viðarsson handtekin vegna fjársvika og annarra afbrota. Í skýrslugjöf þeirra þriggja, gangast þau við að hafa verið viðriðin hvarf annars manns, Guðmundar Einarssonar sem hvarf í lok janúar 1974. Var Erla Bolladóttir síðan látin laus úr gæsluvarðhaldi hinn 20. desember 1975. Um miðjan janúar 1976 hefur Erla að eigin frumkvæði samband við lögreglumenn þá sem fóru með málið og kemur síðan til formlegs viðtals 21. sama mánaðar. Kveðst hún þá óttast einhverja menn sem hún teldi að hafi verið viðriðnir hvarf Geirfinns Einarssonar. Eru síðan teknar formlegar skýrslur af þeim Erlu, Sævari Marínó og Kristjáni Viðari sama dag og daginn eftir, þar sem þau skýra frá ferð til Keflavíkur og bera að við undirritaðir hafi verið þar með þeim. Á grundvelli framburðar þeirra vorum við þrír undirritaðir, handteknir 26. janúar 1976. Þá var Sigurbjörn Eiríksson einnig handtekinn 10. febrúar sama ár. Allir voru við fjórir sagðir hafa tekið þátt í ferð til Keflavíkur ásamt áðurgreindu fólki sem bar okkur þeim sökum að hafa farið þangað og hitt Geirfinn Einarsson sem síðan hafi verið ráðinn bani.

III.

Eftir handtöku okkar þriggja hinn 26. janúar 1976 tóku við yfirheyrslur þar sem við vorum ítrekað bornir þeim sökum að hafa átt þátt í hvarfi Geirfinns Einarssonar. Í yfirheyrslunum kom fram af hálfu lögreglunnar að hún hefði óbyggjandi sannanir fyrir þátt okkar í vígi Geirfinns, sem voru framburðir þeirra Kristjáns Viðars, Sævars Marínó og Erlu. Lögreglan tjáði okkur að best væri að meðganga strax þar sem framburðir þeirra Erlu, Sævars og Kristjáns um þátt okkar þriggja væru afdráttarlausir. Þær yfirheyrslur tóku mjög á okkur og fjölskyldur okkar og þarf engan að undra þar sem sannleikurinn var sá að enginn okkar hafði farið til Keflavíkur á þessum tíma, enginn okkar hafði hitt eða þekkt Geirfinn Einarsson og innbyrðis tengsl á milli okkar voru engin.

Þegar á gæsluvarðhaldið leið varð ákærvaldinu og lögreglunni ljóst að í frásögnum Erlu, Sævars og Kristjáns fælust rangar sakargiftir. Rannsóknin leiddi í ljós þá staðreynd að engin tengsl voru á milli okkar fjögurra sem þarna sátu saklausir og Geirfinns Einarssonar. Við Sigurbjörn þekktum ekkert til þeirra Erlu, Sævars eða Kristjáns en Einar er bróðir Erlu og Valdimar henni kunnugur. .

Hinar röngu sakargiftir voru ekki bornar fram í eitt skipti heldur var staðreyndin sú að Erla, Sævar Marínó og Kristján Viðar báru okkur alla ítrekað röngum sökum. Erla bar undritaðan Magnús, sökum í sjö skipti, undirritaðan Einar, bróður sinn, bar hún röngum sökum í sjö skipti, Sigurbjörn bar hún röngum sökum í þrjú skipti og undirritaðan Valdimar bar hún sökum í tvö skipti. Svipað var með þá Sævar og Kristján sem báðir báru okkur röngum sökum ítrekað. Alls bar Sævar einhvern röngum sökum 20 sinnum samtals í 6 eða 7 skýrslutökum og Kristján litlu minna. Afleiðingar þessara röngu sakargifta urðu þær að við sátum allir saklausir í gæsluvarðhaldi í alls 105 daga hver, en Sigurbjörn í 90 daga. Forsendur allra gæsluvarðhalds úrskurðanna sem upp voru kveðnir voru hinir röngu framburðir þeirra Erlu, Sævars og Kristjáns um ætlaðan þátt okkar fjögurra í vígi Geirfinns – allt vísvitandi rangar sakargiftir.

Eftir að við vorum látnir lausir hinn 9. maí 1976 vorum við allir í farbanni mánuðum saman og máttum sæta mikilli félagslegri útskúfun og alvarlegum fordómum um allt íslenskt þjóðfélag. Það var fyrst við uppkvaðningu dóms sakadóms Reykjavíkur 19. desember 1977 að það varð loks opinberlega staðfest að við fjórmeningarnir höfðum allir verið hneptir saklausir í gæsluvarðhald á grundvelli rangra sakargifta dómfelldu í málinu. Voru þá liðnir nær 23 mánuðir frá því að lífi okkar var umturnað í lok janúar 1976. Eftir það leituðum við eftir bótum sem fengust greiddar árið 1983 eða meira en sjö árum eftir að við vorum handteknir. Það er ágætt að hafa þá bið okkar í huga og vorum við þó óumdeilt algjörlega saklausir af öllu sem á okkur var borið.

IV.

Vistin í fangelsinu í Síðumúla varð okkur öllum fjórum ákaflega erfið. Innilokaðir saklausir í 3 fm klefa sólarhringum saman grunaðir um manndráp er alvarlegt mál. Eftirmál fangelsisvistarinnar voru þó ekki síður erfið. Að vera borinn þeim sökum að hafa ráðið manni bana – án nokkurs tilefnis – er glæpur sem kemst næst manndrápi. Það hefur lengi verið skoðun okkar allra að refsing Erlu fyrir þau mannorðsmorð á okkur, sem bæði sakadómur og Hæstiréttur taldi sannað að hún hefði unnið, hafi verið væg. Allir höfum við mátt þola miklar hörmungar sem Erla var upphafsmaðurinn að. Líf okkar snérist árum saman um að minna á að við stóðum ekki að vígi Geirfinns Einarssonar, þótt í áranna rás hafi margir samborgarar okkar ekki gert mikinn mun á þeim sem voru dæmd fyrir þau manndráp ásamt öðrum afbrotum og okkur sem saklausir voru færðir inn í atburðarásina af dómfelldu í málinu.

Það er sammerkt með okkur þremur að erfiðasti tíminn í Síðumúlafangelsinu var þegar við vorum, hver um sig, samprófaðir með Erlu Bolladóttur að viðstöddum lögreglumönnum og lögmönnum samprófaðra. Þar horfðum við á, og hlustuðum á Erlu Bolladóttur segja frá hvernig við hefðum tekið þátt í vígi Geirfinns. Gerði hún það í öll skiptin fullkomlega sjálfstætt og á mjög sannfærandi hátt bæði fyrir lögreglu og fyrir dómi. Blekkti hún þar með blygðunarlaust dómara, lögmenn og lögreglumenn margsinnis og staðhæfði þann ranga framburð sinn um að við værum viðriðnir hvarf Geirfinns. Í samprófunum var hún staðföst án þess að nokkur lögreglumannanna hefði afskipti af. Þá átti Sigrún, eiginkona undirritaðs Einars, tal við Erlu á skrifstofu sakadóms að viðstöddum Erni Höskuldssyni fulltrúa yfirsakadómarara meðan á þessum tíma stóð en Erla breytti í engu hegðan sinni.

Kom svo að þeim tíma að lögreglunni tókst að sanna eftir að hafa skoðað sjónvarpsupptökur frá þessum tíma o.fl., að enginn okkar var viðriðinn málið. Vorum við loks látnir lausir í maí 1976. Allt að einu hélt Erla Bolladóttir áfram að bera okkur alla röngum sökum og gerði það síðast 1. september 1976 og bætti hún þá reyndar við nokkrum öðrum nafngreindum einstaklingum við hinar röngu sakargiftir á okkur fjórmeningana.

Mikilvægasta atriðið í rannsókn á hinum röngu sakargiftum varð svo þegar Guðjón Skarphéðinsson f. 19. júní 1943 var handtekinn 12. nóvember 1976. Í skýrslu sem hann gaf 8. desember sama ár upplýsti hann að enginn okkar fjórmeningana hefðu átt nokkurn þátt í hvarfi Geirfinns Einarssonar. Lýsti

Guðjón því í skýrslugjöf sinni að hann hefði tekið nærri sér að vita af þeim röngu sakargiftum sem á okkur voru bornar og tók fram að hann hefði ekki haft kjark til þess að stíga fram og segja frá því fyrr. Augljóst er af framburði Guðjóns við þessar aðstæður að hann var við málið riðinn úr því að hann vissi um sakleysi okkar. Þrátt fyrir að hann hylmdi yfir hin alvarlegu brot þeirra Erlu, Sævars og Kristjáns, sætti hann ekki ákæru fyrir það. Það er út af fyrir sig umhugsunarefni.

V.

Í málgögnum er rækilega rakið að það voru samantekin ráð þeirra Erlu Bolladóttur og annarra dómfelldu í málinu að bera okkur fjóra röngum sökum. Sammæltust Erla og Sævar um að ef grunur félli á þau vegna hvarf Geirfinns myndu þau bendla undirritaðan Magnús og Sigurbjörn, svokallaða Klúbbmenn, við hvarfið. Hugmyndin var að þá myndi rannsóknin beinast frá þeim. Er þetta rakið í dómi Hæstaréttar. Þá lagði Erla einnig til að bendla undirritaðan Einar við málið fyrir atburði milli þeirra sem varð til þess að hún lagði fæð á hann. Hið sama á við um undirritaðan Valdimar fyrir afskipti hans af vinafólki hennar. Auk þess er augljóst af því hversu greiðlega þau Erla, Sævar og Kristján bendla okkur fjórmeningana við málið í skýrslutökum 21. og 22. janúar 1976, að þau höfðu sammælt um slíkt. Í dómi Hæstaréttar er rakið hvernig þau undirbyggðu þá ráðagerð þar sem þau voru stödd erlendis. Frásögn Guðjóns Skarphéðinssonar um hinar röngu sakargiftir er jafnframt sérstaklega mikilvæg.

Fyrir hinar röngu sakargiftir og fjársvik var Erla Bolladóttir dæmd í þriggja ára fangelsi í undirrétti. Hæstiréttur mildaði í dómi sínum, dæmda refsivist allra ákærðu í málinu nema Erlu Bolladóttur. Refsing hennar í undirrétti var staðfest í Hæstarétti. Undirstrikar það hversu alvarlegum augum Hæstiréttur leit á hinar röngu sakargiftir Erlu Bolladóttur.

VI.

Staðreyndir málsins eru þær að við undirritaðir auk Sigurbjörns sátu allir saklausir í fangelsi mánuðum saman vegna rangra sakargifta Erlu, Sævars og Kristjáns. Er engum vafa undirorpið að hún bar okkur alla röngum sökum og því ekki vafamál að Erla hefur réttilega verið dæmd fyrir rangar sakargiftir. Sú skýring að lögreglumennirnir hafi sagt henni að bera okkur röngum sökum er fjarstæða. Enginn okkar varð nokkru sinni var við slíkt, né heldur reyndu lögreglumennirnir að stýra frásögnum okkar sjálfra. Þá blasir við að engar skynsamar eða rökréttar ástæður geta verið fyrir því að segja henni að bera bróður sinn Einar röngum sökum eða undirritaðan Valdimar Olsen sem var á þessum tíma óþekktur maður.

Mannorðsmorð á okkur fjórmeningunum varð okkur öllum dýrkeypt, heilsufarslega, fjárhagslega, samfélagslega og sálarlega. Sigurbjörn Eiríksson lagðist fljótlega í rúmið vegna afleiðinga af innlokuninni, hann náði aldrei að jafna sig. Hver okkar hinna hafa átt í mismiklum erfiðleikum sem allt má rekja til framburðar Erlu, Sævars og Kristjáns Viðars. Margra ára fordómar kynslóða í garð okkar og endalaus grunur um að við höfum átt þátt í að bana manni hefur skaðað okkur og fjölskyldur okkar meira en nokkur orð fá lýst. Erla Bolladóttir

hefur aldrei stigið fram og beðist velvirðingar á þessum afbrotum sínum eða iðrast á nokkurn hátt.

VII.

Nú liggur fyrir dómur Hæstaréttar frá því í lok september 2018 um að sýkna beri þá Sævar Marinó og Kristján Viðar af manndrápum á þeim Geirfinni Einarssyni og Guðmundi Einarssyni, svo sem málið var lagt fyrir af settum ríkissaksóknara. Aðrar sakfellingar á öðrum afbrotum standa á hinn bóginn eftir óhaggaðar. Eru í þeim hópi ýmis brot, m. a. rangar sakargiftir.

Við undirritaðir fáum ekki séð að unnt sé að fallast á bætur þeim til handa þar sem ekki liggur annað fyrir en að þeir hafi verið dæmdir í einu lagi fyrir fjölda afbrota sem öll standa eftir óhöggðu frá dómi Hæstaréttar 22. febrúar 1980.

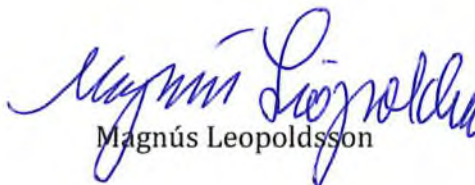
Enn fjarstæðukenndara er að ætla að fara að greiða Erlu Bolladóttur bætur þar sem dómur um hennar þátt í fyrrgreindum afbrotum stendur óraskaður. Fyrirliggjandi frumvarp getur því ekki orðið grundvöllur bótagreiðslna fyrr en úr því verður skorið hvernig hlutfallsleg skipting dómanna hefur verið í reynd.

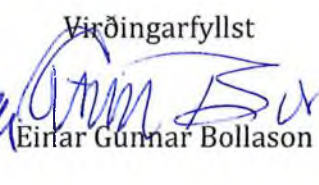
Loks viljum við undirritaðir greina þingnefndinni frá því að okkur kom það aldrei í hug í eitt einasta skipti að játa á okkur afbrot sem við höfðum ekki framið. Drögum við það raunar mjög í efa að fólk sé almennt tilbúið til slíkra falskra játninga þótt það sitji í gæsluvarðhaldi. Ólíkt ýmsum öðrum tölum við hér af biturri eigin reynslu sem er örugglega meira virði en hugmyndir sjálfskipaðra fræðimanna sem virðast geta dregið ályktanir af endurteknum lygum. Sá sem ber einhvern röngum sökum gerir það vegna þess að hann hefur eitthvað að fela.

Þá er sú hugmynd að einstaklingur sem sitji saklaus í gæsluvarðhaldi taki upp á því að játa á sig rangar sakir og beri svo í leiðinni rangar sakir upp á fjölda fólks að beiðni lögreglunnar fullkomin fjarstæða. Rétt þykir að taka fram að aldrei læddist sú hugmynd að nokkrum okkar að bera sakir á saklaust fólk um leið og við kepptumst við að sanna sakleysi okkar. Hver ætti að vera tilgangur slíks?

Lausnin á ráðgátunni um afdrif Geirfinns Einarssonar felast í hinum röngu sakargiftum svo og framburði Guðjóns Skarphéðinssonar, slíkt hlýtur að vera öllum hugsandi mönnum ljóst sem kynna sér dóm Hæstaréttar Íslands frá 22. febrúar 1980. Það svarar um leið spurningunni hvað eigi að verða um frumvarp það sem birt er á þingskj. nr. 184.

Virðingarfyllst

Magnús Leopoldsson

Einarr Gunnar Bollason

Valdimar Olsen

